

INLEIDING

Op het congres zal de stroom Moedertaalonderwijs en toch geen Nederlands in de eerste plaats gewijd zijn aan de rol die de moedertaal speelt bij de andere 'vakken' op school: integratiemogelijkheden en wenselijkheden. Uit onze beperking daarbij tot het mondeling taalgebruik vloeit de tweede invalshoek voort: interactie van leraar en van leerlingen onderling bij het leerproces.

In onderstaande artikelen wordt de eerste invalshoek uitgewerkt. Dineke Duistermaat, Klaas Koster en Caroline van der Wel schetsen de situatie bij het kleuter- en basisonderwijs, waar de integratiemogelijkheden relatief gunstig liggen. Els Rekers vertelt over experimenten met - onder andere in de 'vakken' wiskunde en handvaardigheid - gefnintegreerd moedertaalonderwijs op de Open Schoolgemeenschap Bijlmermeer. Guus de Bakker schrijft over de rol van de moedertaalleraar op Sociale Academies: onder andere procesbewaker bij project-onderwijs.

MOEDERTAAL OP KLEUTER- EN BASISSCHOOL

Dineke Duistermaat

Klaas Koster

Caroline van der Wel

Elke kleuterleidster is eigenlijk voortdurend bezig met gefnintegreerd moedertaal-onderwijs. De kleuterschool heeft immers vooral tot taak de kinderen ruimte en tijd te geven hun moedertaal te leren kennen. Enkele konkrete situaties waarin het taalgebruik sterk naar voren komt zijn bv.: klasseggesprek; een pro-jekt; groepswerk; de poppenhoek; fluisterspelletjes; vertellen wat je op een plaatje ziet. Maar ook bij motorische bezigheden (gymnastiek; spel; ritmiek) speelt de taal een belangrijke rol (aanwijzingen; ontdekkingen), terwijl even-eens het emotionele aspect via de taal tot uiting kan komen (uitroepen, onder woorden brengen van gevoelens). Het leren herkennen van een zin, een woord of een letter zijn voorbereidende bezigheden voor het basisonderwijs.

Op de kleuterschool is een begin gemaakt met het leren van begrippen.. Niet als koele definities, maar als een doorleefd uiten van waarnemingen, gevoelens en gedachten. In de eerste klas van de basisschool worden de kinderen nu ge-confronteerd met de geschreven taal. Opmerkingen, vragen, antwoorden, menin-gen, sprookjes, verhalen, enz. gesymboliseerd met behulp van letters, woorden en zinnen. Ook ervaren de kinderen dat hun taaluitingen anders worden beleefd door de kinderen in de klas, weer anders door de juf en nog weer anders door

een toevallige bezoeker. Ze merken tevens op dat niet iedereen zich op dezelfde manier uit: de schrijver van een boek, de juf en een ander kind kunnen over dezelfde dingen en gebeurtenissen telkens andere opmerkingen plaatsen.

De taak van de onderwijzer is o.a. om de kinderen te leren van de taal als uitingsmiddel enige distantie te nemen. Langzamerhand raken de kinderen het voornamelijk spelend bezig zijn, zoals op de kleuterschool, ontgroeid. Ze volstaan niet meer met alleen maar dingen te 'doen', maar gaan ook nadenken over wat ze doen.

Met behulp van taal leren ze de wereld om zich heen geartikuleerder en gedifferentieerder waarnemen. Nog wat later zijn de kinderen ook in staat om de taal als een vormsysteem te beschouwen.

Deze groei naar grotere distantie heeft naast winst- ook verliespunten, temeer omdat in het schoolsysteem nauwelijks pogingen worden ondernomen de vereiste distantie met vormen van spontaan-emotioneel gedrag te combineren. Een treffend voorbeeld bestaat binnen het schriftelijk taalgebruik. Eerste en tweede klassers gebruiken, ongehinderd door enige kennis van de spellingsregels, ook zogenaamd moeilijke woorden in hun verhaaltjes en brieven.

Maar naarmate de kinderen langer op de basisschool zitten, worden ze steeds minder spontaan in hun schriftelijk taalgebruik. Met het naderen van de Cito-eindtoets in de zesde klas verwordt het schriftelijk taalonderwijs meer en meer tot spellingsonderwijs.

In vergelijking met de kleuterschool komt ook het mondeling taalonderwijs in de knel. Al datgene waarvan men denkt dat het in het voortgezet onderwijs als belangrijk wordt beschouwd, krijgt nu als vak apart de meeste aandacht in het onderwijsprogramma (spelling, rekenen/wiskunde, natuurkunde/biologie, aardrijkskunde/geschiedenis). Binnen het basisonderwijs is men met deze verbodskelling niet gelukkig en streeft men dan ook naar integratie en vernieuwing van het aardrijkskunde/geschiedenis/biologie/natuurkunde onderwijs binnen naar wat 'wereldoriëntatie' wordt genoemd.

Omdat op de basisschool het systeem van de vakleerkrachten ontbreekt lijken hier de mogelijkheden gunstig te liggen om ook in de hogere leerjaren taalonderwijs en wereldoriëntatie bv. te integreren.

NEDERLANDS IN DE BIJLMER

Els Rekers

De Open Schoolgemeenschap Bijlmer is een experimenterende school die in augustus 1971 van start gegaan is met 100 leerlingen in het eerste leerjaar. De school streeft een zo groot mogelijke integratie van beroepsonderwijs, algemeen voortgezet onderwijs en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs na.